

Correctievoorschrift HAVO

2021

tijdvak 3

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examiner en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Blok 1 Liefdadigheid in de zeventiende-eeuwse architectuur en schilderkunst

1 maximumscore 1

Protestanten wezen het gebruik van beelden en schilderijen in de kerk af, omdat (een van de volgende):

- in het protestantisme de opvatting gold dat beelden afleiden van het Woord/de tekst uit de Bijbel.
- zij het beeldverbod uit de Bijbel (tweede van de Tien Geboden uit het Oude Testament) strikt wilden naleven (daarin staat dat de verafgoding van heiligen niet is toegestaan).
- hiermee rijkdom werd geëtaleerd en dat paste niet bij de sobere leefstijl van het protestantisme (calvinisme).

2 maximumscore 1

twee van de volgende:

- elkaar ontmoeten / praten
- uitrusten
- bedelen
- de hond meenemen / uitlaten

Opmerking

Alleen als twee voorbeelden van gedrag juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

3 maximumscore 1

Het zorgdragen voor de zwakkeren past bij de calvinistische moraal, omdat het naleven van de christelijke deugd van naastenliefde en/of de zorg voor de medemens belangrijk was / een taak was en op deze manier kon worden uitgedragen.

Vraag	Antwoord	Scores

4 maximumscore 3

- voorstelling (een van de volgende): 1
 - De gezichten van de regenten lijken (persoonlijke) portretten / lijken verheven te zijn, terwijl de gezichten van de armen niet als persoon te identificeren zijn / alledaags zijn / wanhopig lijken / op tronies (karikaturaal) lijken.
 - De regenten geven brood, terwijl de armen het brood ontvangen.
 - De regenten staan links van het bankje gepositioneerd, terwijl de meeste armen rechts van het bankje gepositioneerd zijn en/of de regenten en de armen zijn van elkaar gescheiden door het bankje dat tussen hen in staat.
 - De regenten kijken over de armen heen / kijken omlaag de armen aan, terwijl de armen omhoog kijken (blikrichting).
 - De regenten staan rechtop / statig en/of de lichaamshouding van de regenten is naar de beschouwer gericht (en trekt de aandacht van de beschouwer), terwijl de armen meer ingedoken lijken te staan en/of de lichaamshoudingen van de armen zijn bijna allemaal gericht op de regenten.

- vormgeving (twee van de volgende): 2
 - (ruimte) De regenten nemen elk veel ruimte in, terwijl de meeste armen slechts gedeeltelijk te zien zijn (er is sprake van veel overlapping, omdat veel mensen zich in de ruimte bevinden).
 - (compositie) De hoofden van de regenten zijn alle drie hoog in beeld geplaatst / zijn op een van de belangrijkste compositorische lijnen (naar het midden van het schilderij) geplaatst, terwijl de hoofden van de (meeste) armen laag in beeld zijn geplaatst.
 - (licht) De hoofden van de regenten vangen het licht, in tegenstelling tot die van de (meeste) armen.
 - (kleur) De regenten dragen zwarte en witte kleding, terwijl de armen kleding in verschillende (aarde-) kleuren dragen.

Opmerking

Per juist antwoord, 1 scorepunt toekennen.

Vraag	Antwoord	Scores

5 maximumscore 2

twee van de volgende:

- zuilen/pilasters: Zij benadrukken het verticale ritme van de gevelindeling. / Zij worden herhaald waardoor ritme ontstaat.
- (ionische) kapitelen: Zij benadrukken het regelmatige ritme van de gevelindeling. / Zij worden herhaald waardoor ritme ontstaat.
- timpaan: timpanen op het dak hebben een gelijke grootte / worden herhaald waardoor ritme ontstaat en/of het timpaan boven de deur benadrukt / zorgt voor een evenwichtige verhouding tussen de deur en de gelijke hoogte en breedte van de omliggende ramen.
- voet van de pilasters (basementen): Zij benadrukken het regelmatige ritme van de gevelindeling. / Zij worden herhaald waardoor ritme ontstaat.
- omlijstingen/kroonlijst van de onderste raampartij: Zij benadrukken de (regelmatige) maatverhouding van de ramen ten opzichte van elkaar.
- blokjes in de daklijst (kroonlijst met mutulus): Zij benadrukken de verhouding tussen daklijst en ramen. / Zij worden herhaald waardoor ritme ontstaat.

per juist antwoord

1

Opmerking

Alleen als klassiek bouwelement met uitleg juist is, 1 scorepunt toekennen.

6 maximumscore 1

Het Hollands classicisme werd juist in de Republiek als bouwstijl gekozen, omdat (een van de volgende):

- deze bouwstijl refereerde aan de grootsheid van de klassieke oudheid en aansloot op de status/macht die de Hollandse steden (in een nieuwe periode van bloei) wilden uitstralen.
- deze (functionele/voornamen) bouwstijl aansloot op het strenge/sobere calvinisme/protestantisme (in tegenstelling tot de barokke architectuur van de Zuidelijke Nederlanden die geassocieerd werd met de rooms-katholieke kerk en het gehate Spaanse bewind).

Vraag	Antwoord	Scores

7 maximumscore 2

- ruimte (een van de volgende): 1
 - Het gebruik van perspectivische verkorting van de figuren in de ‘gaten’ versterkt de illusie dat we van onderaf door een ‘gat’ de hemel in kijken.
 - Het gebruik van overlapping (bijvoorbeeld in de engeltjes) versterkt de illusie van een diepe ruimte, omdat sommige figuren hoger in de hemel lijken te zijn dan anderen. / De lijst overlapt de wolken.
 - Het gebruik van scherp-onscherpcontrast (bijvoorbeeld engelen in de voorgrond scherper dan in de achtergrond) en/of groot-kleincontrast versterkt de illusie van een diepe ruimte, omdat sommige figuren daardoor verder weg lijken.
 - De donkere wolk op de voorgrond werkt als een repoussoir (duwt als het ware de achtergrond visueel gezien verder weg).
 - De illusie van plasticiteit (in de engeltjes) ontstaat door de tegenstelling van licht en schaduw.

- licht (een van de volgende): 1
 - In de ‘gaten’ komt licht van alle kanten, alsof er licht uit de hemel komt dat de gaten verlicht.
 - Doordat het plafond in donkere kleuren is geschilderd, contrasteert het met de in lichte kleuren geschilderde gaten (licht-donkercontrast).

8 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Door een plafondschildering met het onderwerp ‘liefdadigheid’ (als goddelijke deugd) te plaatsen in de regentenkamer van een liefdadigheidsinstelling wordt benadrukt dat regenten verheffend werk doen en/of worden zij gewezen op het hogere doel dat hun werk dient (en dat wordt gesymboliseerd door de schildering).

Opmerking

Alleen als het verband tussen het onderwerp van de schildering én het werk van de regenten juist beschreven is, 1 scorepunt toekennen.

Vraag	Antwoord	Scores

9 maximumscore 2

- verandering: 1
 Op **afbeelding 8** dragen de regentessen stijve molensteenkragen/hooggesloten kragen / mutsjes die het gehele haar bedekken / dragen lange zwarte mouwen / dragen geen sieraden, terwijl ze op **afbeelding 9** lagere décolletés / soepele, zwierige stoffen boven het décolleté en aan de mouwen / met deels blote armen dragen / hun haren los / krullend dragen / oorbellen/sieraden dragen.

Opmerking

Alleen als beide voorbeelden juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

- verklaring (een van de volgende): 1
 - De invloed van de sierlijkere Franse mode wint terrein in de late zeventiende eeuw doordat de rijke Nederlandse elite zich laat beïnvloeden door de Franse hofcultuur.
 - Aan het begin van de zeventiende eeuw worden de regels van het calvinisme (zoals soberheid / kuisheid) nog streng nageleefd in de Republiek. Aan het einde van de eeuw springt men lossier om met deze regels.

10 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- De collectebus is sentimenteel te noemen, omdat de combinatie van de zichtbare handicap van het meisje en haar smekende blik/het vasthouden van de knuffelbeer (als uiting van behoefte aan troost) bedoeld is om medelijden op te wekken bij de voorbijganger om zo aan te zetten tot geven/schenken 1

Opmerking

Alleen als twee kenmerken van de collectebus genoemd zijn en tot het juiste antwoord leiden, 1 scorepunt toekennen.

- *Charity* is cynisch te noemen, omdat (een van de volgende): 1
 - de suggestie wordt gewekt dat de 'collectebus' aan de achterkant is opengebrosen met een breekijzer: de liefdadigheidsinstelling (en indirect de gever) is dus beroofd en/of de liefdadigheidsinstelling is de rover van het geld, waardoor liefdadigheid op cynische wijze wordt 'afgestraft'.
 - het toch al sentimentele beeld enorm is uitvergroot (metershoog) waardoor het een statement lijkt; een cynische kijk op dit type liefdadigheid door middel van sentiment.
 - het beeld geplaatst is in een parkachtige omgeving: blijkbaar zijn er geen mensen die nog aan liefdadigheid willen doen (cynisme) waardoor het beeld net zo goed in een park kan staan.

Vraag	Antwoord	Scores

Blok 2 Expressionisme in de dans

11 maximumscore 2

- 1 juist
- 2 juist
- 3 onjuist
- 4 juist

indien vier antwoorden juist	2
indien drie antwoorden juist	1
indien minder dan drie antwoorden juist	0

12 maximumscore 3

- vorm (een van de volgende): 1
 - Er is sprake van geabstraheerde/vereenvoudigde vormen / figuren.
 - Er is sprake van vervormde verhoudingen (van bijvoorbeeld de ledematen).
 - Er is sprake van veel hoekigheid (gezichten).
 - Kirchner schildert contourlijnen om de figuren.

Opmerking

Een antwoord als 'er is sprake van vormrijm / herhaling (in het patroon op de vloer en de herhaling van de vrouwen)' mag niet goed gerekend worden, want het is geen kenmerk van het expressionisme.

- ruimte (een van de volgende): 1
 - Het werk oogt plat en/of er is geen/geringe dieptewerking (er is sprake van een ondiepe ruimte).
 - De figuren zijn ingeklemd in het kader / staan dicht op elkaar.
- hanteringswijze (een van de volgende): 1
 - Er zijn grove penseelstreken gebruikt.
 - De kleuren zijn gemengd op het doek (nat in nat).
 - De penseelstreken zijn snel / direct op het doek aangebracht.

Vraag	Antwoord	Scores

13 maximumscore 3

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- Het eerste deel verwijst naar het groeien van de natuur. Dit zie je aan het van laag (liggend) naar hoog (staand) bewegen 1
- Het tweede deel verwijst naar het bloeien van de natuur. Dit zie je aan de golvende/wuivende armen / het ronddraaien / het herhalend bewegen / het uitbundig versierend bewegen 1
- Het derde deel verwijst naar het (af)sterven van de natuur. Dit zie je aan het van hoog (staand) naar laag (liggend) bewegen / het steeds soberder of trager bewegen 1

Opmerking

Alleen als verwijzing met dansbeschrijving juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

Vraag	Antwoord	Scores

14 maximumscore 3

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

- (thema) het afwijken van de norm en (sociale) uitsluiting / (als ketter) verstoten worden door de groep 1

- ruimte (een van de volgende): 1
 - De groep neemt veelal een gesloten houding aan (zoals het over elkaar slaan van de armen voor de buik), terwijl de soliste vaak een open houding aanneemt (zoals de armen opzij en/of de lucht in strekken en haar rug hol maken (en borst vooruit) en/of de armen voor zich uitstrekken (reikend)).
 - De groep staat vaak in een aaneengesloten formatie (en vormt daarmee gezamenlijk een blok tegenover de soliste).
 - De groep gebruikt alleen de hoogtelagen 'hoog' en 'midden', zoals staan met de armen de lucht in / op de tenen staan (relevé) (ze maken zich groot), terwijl de soliste ook de hoogtelaag 'laag' gebruikt door te knielen en te liggen (ze maakt zich kleiner dan de groep).
 - De groep heeft de blik grotendeels naar beneden / naar buiten het speelveld gericht (en is uitdrukingsloos), terwijl de soliste oogcontact met de groep probeert te maken (en daarbij een smekende en/of pijnlijke blik toont).

- kracht (een van de volgende): 1
 - De groep danst met spanning in de beweging (gespannen) / gaat voornamelijk tegen de zwaartekracht in, terwijl de soliste ook gebruikmaakt van ontspanning / loslaten van de spanning / toegeeft aan de zwaartekracht door te gaan liggen.
 - De groep beweegt krachtig, terwijl de soliste ook zwakkere/lichtere beweging gebruikt.
 - De bewegingen van de groep zijn gecontroleerd, terwijl de soliste soms ook meer ongecontroleerde bewegingen maakt / zich vrijer beweegt.

Opmerkingen

Alleen als het contrast tussen de groep en de soliste juist en volledig beschreven is, 1 scorepunt toekennen.

Een antwoord over het contrast/verschil in kleding mag niet goed gerekend worden, omdat het niet gaat over de theatervormgeving van dans.

Vraag	Antwoord	Scores

15 maximumscore 2

- De groep danst staccato-achtige / korte bewegingen tegenover de soliste, die gebruikmaakt van vertragen en/of versnellen (waardoor bewegingen meer variatie krijgen) / van langere / vloeiende bewegingen 1

- De muziek ondersteunt dit contrast door (een van de volgende): 1
 - nadrukkelijke/geaccentueerde pianobegeleiding (waarop de groep danst) tegenover meer vloeiende muziek (waarop de soliste danst).
 - medium tempo (bij het luide gedeelte) (waarop de groep danst) tegenover een langzamer tempo (bij het zachtere gedeelte) (waarop de soliste danst).
 - grote dynamiek/het luide gedeelte (in medium tempo) (waarop de groep danst) tegenover kleine dynamiek/het zachtere gedeelte (in langzamer tempo) (waarop de soliste danst).

16 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Wigman en Graham richtten een eigen school op, omdat (een van de volgende):

- zij zich (als individuen / solisten) met het oprichten van een school (sterker) konden afzetten tegenover de traditie en/of de norm.
- zij, door samen te werken / door zich te groeperen, de kernpunten van de beweging konden bewaren/ontwikkelen / konden delen met gelijkgestemden/volgelingen.

Blok 3 Protest en activisme in de popmuziek

17 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Zij voelden zich vertegenwoordigd door Dylan, omdat (een van de volgende):

- zij kritiek hadden op de agressieve buitenlandpolitiek van de VS / de betrokkenheid van de VS bij oorlogen in de wereld (oorlogvoering), waartegen ook Dylan met *Masters of War* protesteerde (bijvoorbeeld “aan jullie die de vliegtuigen des doods bouwen”).
- zij kritiek hadden op de hypocrisie van mensen die geld verdienen aan de oorlogsindustrie, waartegen ook Dylan met *Masters of War* protesteerde (bijvoorbeeld “zoals de oude Judas lieg je en bedrieg je”).
- Dylan zich met *Masters of War* gelijkstelt aan de jongeren die tegen de oudere generatie ageren. Hij schaart zich onder jongeren, waardoor je je betrokken voelt (bijvoorbeeld “aan jullie die de grote kanonnen bouwen”).

Vraag	Antwoord	Scores

18 maximumscore 2

De eenvoudige uitvoering zorgt ervoor dat de inhoud van *Masters of War* beter overkomt op de luisteraar, omdat (twee van de volgende):

- er weinig of geen elementen (versierende instrumenten of extra stemmen) zijn die kunnen afleiden van de tekst.
- het beeld van Dylan wordt opgeroepen als (kwetsbare) eenling in verzet tegen een machtige vijand (de wapenindustrie). Dat maakt de positie van Dylan extra sterk, want de luisteraar kan zich hiermee identificeren.
- het lijkt alsof Dylan je als luisteraar rechtstreeks aanspreekt en/of je persoonlijk wil betrekken bij zijn protest, waardoor de inhoud directer/oprechter overkomt.

per juist antwoord

1

19 maximumscore 2

- toonduur (een van de volgende):

1

- Er is sprake van een regelmatige benadrukking (accent) in het gitaarslagje, waardoor het lijkt op het slaan met een hamer.
- Het ritme van de aanslagen is regelmatig / de aanslagen duren even lang, zoals bij het (herhaald) slaan met een hamer.

- toonhoogte: De tonen van het akkoord veranderen bij elke aanslag weinig, zoals bij het (herhaald) slaan met een hamer

1

Vraag	Antwoord	Scores

20 maximumscore 3

- voorbeeld uit tekst met aansluiting (twee van de volgende): 2
 - De tekst gaat over het je voorstellen dat er geen hemel / hel / religie zou zijn. Dat sluit aan bij de hippies, voor wie de streng christelijke leer een belangrijk onderdeel was van de (oude) maatschappelijke orde waartegen ze zich verzetten.
 - De tekst gaat over het je voorstellen dat er geen landen / naties zouden zijn (als iets waarvoor je moet moorden of sneuvelen). Dat sluit aan bij de hippies, die autoriteit afwezen.
 - De tekst gaat over het afschaffen van landen / naties. Dat sluit aan bij de hippies, die (nationale) grenzen zagen als een obstakel voor het bereiken van (wereld)vrede / die protesteerden tegen de oorlogen.
 - De tekst gaat over het je voorstellen dat alle mensen in vrede samenleven. Dat sluit aan bij de hippies die protesteerden tegen de oorlogen.
 - De tekst gaat over het je voorstellen dat er geen bezit zou zijn. Dat sluit aan bij de hippies, die zich verzetten tegen materialisme / consumptiecultuur en/of die van mening waren dat bezit een bron was van strijd en ongelijkheid in de wereld.

Opmerkingen

Per juist antwoord 1 scorepunt toekennen.

Alleen als voorbeeld uit tekst met aansluiting juist is, mag het antwoord goed gerekend worden.

- Lennons manier van zingen is rustig / gelijkmatig / ontspannen, wat bijdraagt aan een vredige / dromerige / tranceachtige sfeer, die aansluit bij de 'love and peace'-gedachte 1

Opmerking

Alleen als manier van zingen en gedachtegoed op elkaar aansluiten, 1 scorepunt toekennen.

Vraag	Antwoord	Scores

21 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- De term 'hate and war' paste bij de punkstroming, omdat de punkstroming een agressieve / provocerende houding aannam als reactie op de slechte maatschappelijke positie / leefomstandigheden van jongeren en daarbij paste een leus / uitroep als 'hate and war' 1

Opmerking

Een antwoord als 'omdat de punkers voor oorlog waren' mag niet goed gerekend worden.

- Punkers wezen het gedachtegoed van de hippies af, omdat de hippies er, ondanks hun idealen, niet in geslaagd waren om iets aan de wereld te verbeteren en/of punkers vonden dat de hippies gefaald hadden / de hippies te goedgegelovig/naïef waren / dat de hippies ver van de realiteit af stonden 1

Vraag	Antwoord	Scores

22 maximumscore 3

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- kenmerk voorstelling met verwijzing (een van de volgende): 1
 - De locatie is een smalle steeg die benauwd / claustrofobisch aandoet, er lijkt geen uitweg te zijn en dat verwijst naar het uitzichtloze aspect binnen punk ('no illusion').
 - De omgeving van tegels en baksteen verwijst naar de straat (waar punkers vaak rondhingen) / naar een stedelijke omgeving en heeft associaties met een harde / grauwe werkelijkheid.
 - De grof gescheurde randen van de foto verwijzen naar de scheuren in kleding (DIY, 'destruction') naar het rauwe / directe karakter van punk / naar de anti-esthetiek van punk.

- kenmerk vormgeving met verwijzing (twee van de volgende): 2
 - Het beeld is scheef in het vlak geplaatst waardoor de afbeelding een onrustig / dynamisch karakter heeft en dat verwijst naar het opruiende / agressieve karakter van punk / naar de anti-esthetiek van punk.
 - Het kleurgebruik is sober / basaal (zwart-wit en twee steunkleuren) wat verwijst naar het directe / harde / anarchistische karakter van punk.
 - Het kleurgebruik is sober / basaal (zwart-wit en twee steunkleuren) wat verwijst naar een goedkope / snelle productie, die past bij de 'do it yourself'-opvatting.
 - De foto is in hard / contrastrijk zwart-wit afgedrukt, wat verwijst naar de confronterende sfeer van de afbeelding / naar het agressieve karakter van punk.
 - De kleuren rood-groen in de vormgeving van de hoes vormen een (complementair) kleurcontrast wat verwijst naar de confronterende sfeer van de afbeelding / het agressieve karakter van punk.
 - De vormgeving van de belettering / typografie is snel / vlekkelig / hoekig / scheef (andere mogelijke omschrijvingen: verweerd, beschadigd, grof) wat verwijst naar de anti-esthetiek van punk.
 - De rafelige / grillige (vorm van de) rand van de foto verwijst naar het rauwe karakter van punk / naar de anti-esthetiek van punk.

Opmerkingen

Per juist antwoord 1 scorepunt toekennen.

Alleen als kenmerk met verwijzing juist is, mag het antwoord goed gerekend worden.

Vraag	Antwoord	Scores

23 maximumscore 3

Het gebruik van de gekleurde bivakmutsen past bij de ideeën van Pussy Riot, omdat (drie van de volgende):

- het gebruik van bivakmutsen in het algemeen wordt geassocieerd met illegaliteit. Door de bivakmuts te dragen toont Pussy Riot op symbolische manier verbondenheid met anderen die (vanwege hun overtuiging of omdat ze tot een bepaalde groep behoren) ‘illegaal’ zijn / worden vervolgd.
- het gebruik van bivakmutsen in het algemeen wordt geassocieerd met illegaliteit. Door de bivakmuts te dragen herinnert Pussy Riot het publiek eraan dat de leden zelf vervolgd werden.
- de bivakmuts het individu onzichtbaar maakt, maar in principe door iedereen gedragen kan worden. Hierdoor kan iedereen die dat wil bij de band horen en protesteren tegen onrechtvaardigheid (het idee is belangrijk, niet de persoon).
- de felle / vrolijke kleuren van de bivakmutsen contrasteren met de activistische boodschap van Pussy Riot, waarmee de groep lijkt aan te geven in vrede te willen protesteren.
- de verschillende kleuren van de bivakmutsen lijken te verwijzen naar de ondergeschikte positie van verschillende groeperingen/minderheden in hun land (waartegen Pussy Riot protesteert).
- iedereen een muts kan breien en dus kan iedereen deelnemen aan het protest.
- breien wordt gezien als een bezigheid dat alleen wordt uitgevoerd door vrouwen. Pussy Riot benadrukt daarmee de traditionele rolverdeling en/of de ondergeschikte positie van vrouwen (waartegen Pussy Riot protesteert).

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores

24 maximumscore 2

Het antwoord moet de volgende strekking hebben.

- rol muziek jaren zestig en zeventig (een van de volgende): 1
 - Muziek was een belangrijk (toegankelijk) communicatiemiddel voor grote groepen (te begrijpen door iedereen).
 - Muziek kon (grote groepen) mensen met elkaar in verbinding brengen / kon ideeën verspreiden.

- De rol van muziek in de huidige tijd is overgenomen door het medium social media (Instagram/TikTok/Facebook), doordat social media nog laagdrempeliger zijn dan muziek (met een zeer groot bereik) 1

Opmerking

Alleen als medium met toelichting juist is, mag het antwoord goed gerekend worden.

Blok 4 De superheld in de massacultuur

25 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- De voorstelling toont Captain America die Hitler/de nazi's lijkt te verslaan. Dit sluit aan bij de positie van Amerika als 'de held' tijdens de Tweede Wereldoorlog, omdat zij (aan de kant van de Geallieerden) vochten om de (bezette) Europese landen van de Duitse overheersing (door Hitlers nationaal socialisten) te bevrijden. Amerikaanse soldaten werden gezien als (super-)helden 1

- Amerika positioneerde zichzelf vanaf de veertiger jaren als supernatie / de leider van de wereld. Het titelwoord 'Captain' (kapitein) komt overeen met zo'n positie, een kapitein is immers de baas van een schip 1

Vraag	Antwoord	Scores

26 maximumscore 2

twee antwoorden, bijvoorbeeld:

- listigheid/slimheid (een van de volgende):
 - Hij is net naast de deur gaan staan zodat hij niet geraakt wordt door de schietende man.
 - Hij doet alsof hij gewond neervalt (geraakt is door een kogel) waardoor hij de naderende man kan overmeesteren.
 - Hij beweegt de deur, maar komt niet binnen.
 - Hij klopt op de deur, maar komt niet binnen.
- behendigheid/daadkracht (een van de volgende):
 - Hij neemt zijn belager onmiddellijk zijn pistool af.
 - Hij boeit de belager snel / behendig met een tafelkleedje.
- lef/moed (een van de volgende):
 - Hij doet alsof hij gewond neervalt (geraakt is door een kogel) waardoor hij de naderende man kan overmeesteren.
 - Hij neemt zijn belager onmiddellijk zijn pistool af.

Opmerking

Alleen als karaktereigenschap met handeling juist is, 1 scorepunt toekennen.

Een antwoord bij handeling als ‘hij beweegt rustig’ mag niet goed gerekend worden, want dat is niet als theatrale handeling te interpreteren, omdat het geen fysieke actie betreft.

27 maximumscore 3

drie van de volgende:

- De karakters zijn eenvoudig / herkenbaar getekend, waardoor een breed publiek de strip makkelijk kan begrijpen / meteen ziet over wie het gaat.
- De tekeningen bevatten dynamische beelden waarin actie centraal staat, waardoor de strip aantrekkelijk is voor een groot publiek.
- Er is een afwisseling in frames, waardoor de strip aantrekkelijk is voor een groot publiek.
- De frames zijn vanuit wisselende perspectieven getekend, waardoor de strip aantrekkelijk is voor een groot publiek.
- Door de vormgeving van de letters van kreten en geluiden wordt de inhoud (OOPS!) geaccentueerd, waardoor een breed publiek de strip makkelijk kan lezen.
- Er is een groot contrast waardoor de tekeningen duidelijk zijn; het publiek ziet meteen wat er gebeurt.
- Het verhaal is voor een groot deel gevisualiseerd, waardoor een breed publiek de strip makkelijk kan begrijpen.

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores

28 maximumscore 4

- voorbeelden afbeelding 5 (twee van de volgende): 2
 - De witte lijnen tussen zijn vingers/handen lijken op energiegolven/elektriciteitsgolven (waarmee Black Panther een man / zes mannen wegslingert).
 - De witte, cirkelvormige lijnen op de vloer lijken op energiegolven/elektriciteitsgolven (waarmee Black Panther zes mannen lijkt te overmeesteren).
 - De groene waas lijkt aan te geven dat Black Panther zich met bovenmenselijke snelheid voortbeweegt.

- voorbeelden filmfragment 2 (twee van de volgende): 2
 - Hij kan op het dak van een snel rijdende auto blijven zitten.
 - Hij komt met een salto terecht op het dak van een andere rijdende auto.
 - Hij overbrugt grote afstanden, springend van auto naar auto.
 - Hij kan met zijn nagels een auto afremmen.

29 maximumscore 1

een van de volgende:

- Het karakter wordt als held geloofwaardiger (want hij vecht op eigen kracht. Je hebt alleen geloof in jezelf nodig om te winnen).
- Er wordt spanning toegevoegd aan het verhaal (omdat de kijker nu niet weet of T'Challa gaat winnen).
- De kijker kan zich beter identificeren met T'Challa (ook de kijker heeft geen superkrachten, maar krijgt het idee dat hij/zij door behendigheid en kracht een situatie kan overwinnen).

Vraag	Antwoord	Scores

30 maximumscore 2

twee van de volgende:

- de kimoyo-kralen, omdat zij verwijzen naar de kralenkettingen/sieraden die in Afrika worden gedragen en de kralen in verbinding staan met de zandtafel / op afstand de zandtafel kunnen besturen
- de armband met tekens / symbolen, omdat de tekens / symbolen verwijzen naar Afrikaanse tekens / symbolen en de armband als afstandsbediening dient
- de ketting met tanden, omdat de tanden lijken op de tanden van roofdieren (en past in de Afrikaanse traditie) en gemaakt zijn van staal / de ketting gemaakt is van staal
- de ketting met tanden, omdat de tanden lijken op de tanden van roofdieren (en past in de Afrikaanse traditie) en met de ketting de kleur van het pak veranderd kan worden
- de ketting met tanden, omdat de tanden lijken op de tanden van roofdieren (en past in de Afrikaanse traditie) en het hele pak in de ketting kan worden opgeslagen

Opmerkingen

Alleen als voorbeeld met toelichting juist is, 1 scorepunt toekennen.

Alleen als bij de toelichting beide onderdelen van het Afrofuturisme (Afrikaanse cultuuruitingen en sciencefiction/technologie) genoemd zijn, mag het antwoord goed gerekend worden.

31 maximumscore 1

De culturele diversiteit die in de samenleving bestaat zou ook weerspiegeld moeten worden in de massacultuur, omdat (een van de volgende):

- een evenwichtige representatie van (culturele) diversiteit in de massacultuur herkenning en identificatie mogelijk maakt voor alle mensen.
- het voor alle kijkers fijn / belangrijk is om zichzelf te kunnen herkennen in de media, kunst en (massa)cultuur. Een evenwichtige representatie van diversiteit (etnisch, sekse/gender, geaardheid) heeft als gevolg dat er ook een diversiteit in positieve rolmodellen ontstaat.
- de massacultuur een groot bereik heeft, het is cultuur voor de massa. Het zou merkwaardig / vervreemdend (kunnen) zijn wanneer sommige groepen niet gerepresenteerd zouden zijn in de massacultuur.

32 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

De immigranten in de Verenigde Staten maken een groot deel van het geld dat ze verdienen (met doorgaans ongeschoold en slecht betaald werk) over naar hun familie in Mexico. Ze kunnen beschouwd worden als de echte (super)helden.

Vraag	Antwoord	Scores

33 maximumscore 1

twee van de volgende:

- Hij verricht (belangeloos) goede daden/diensten voor de gemeenschap (voor kinderen).
- Hij komt op voor zwakkeren in de samenleving / strijd tegen onrecht.
- Hij handelt vanuit een moreel innerlijk kompas (over wat goed en kwaad is).
- Hij bestrijdt onrechtvaardigheid en corruptie.
- Hij houdt zijn ware identiteit geheim (door zijn masker).

Opmerking

Alleen als twee aspecten juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 12 juli.

6 Bronvermeldingen

Blok 1

- afbeelding 1 Pieter Saenredam, *Het transept van de Mariakerk in Utrecht, gezien vanuit het noordoosten*, 1637
<https://www.rijksmuseum.nl/nl/rijksstudio/kunstenaars/pieter-janz-saenredam/objecten#/SK-A-858,5>
- afbeelding 2 Werner van den Valckert, *Uitdeling van brood door de regenten van het Amsterdamse Aalmoezeniers-Weeshuis*, 1627
https://hart.amsterdam/image/2015/8/12/thema_8_uitdelen_brood_k_sa_3027_003.jpg%28mediaclass-fancybox.c6510c0e15414667d97bb714e21d090f477317ed%29.png
- afbeelding 3 Meisjesbinnenplaats van het burgerweeshuis van Amsterdam na de verbouwing van 1632 (met frontaal op de achtergrond en rechts de gevels van Van Campen).
<https://hart.amsterdam/nl/page/479324/kopergravure-meisjesbinnenplaats-eduard-van-dishoeck-1760-foto-klaas-schoof-2>
- afbeelding 4 Gevels van Jacob van Campen aan de voormalige meisjesbinnenplaats van het burgerweeshuis van Amsterdam, sinds 1580 gevestigd in een voormalig klooster (tegenwoordig het Amsterdam Museum).
<https://i.pinimg.com/originals/c1/88/96/c18896ec0975753c18c30c76dd5f0431.jpg>
- afbeelding 5 plafondschildering regentenkamer burgerweeshuis Amsterdam (huidige Amsterdam Museum)
https://am-web.adlibhosting.com/ahmimages/s_ka_15205_014.jpg
- afbeelding 6 detail van afbeelding 5, *Wij zijn barmhartig*
https://am-web.adlibhosting.com/ahmimages/s_ka_15205_014.jpg

- afbeelding 7 regentenkamer van het Amsterdamse burgerweeshuis (huidige Amsterdam Museum)
<https://www.codart.nl/wp-content/uploads/2016/11/regentenkamerAM.jpg>
- afbeelding 8 Jacob Bakker, *Regentessen van het Burgerweeshuis te Amsterdam*, 1633-34
<https://images.rkd.nl/rkd/thumb/650x650/51d524ba-36e0-ac9a-ee42-8c685dba65d0.jpg>
- afbeelding 9 Adriaen Bakker, *Regentessen van het Burgerweeshuis te Amsterdam*, 1683
https://data.collectienederland.nl/imageproxy/220,fit/http://am-web.adlibhosting.com/ahmimages/s_sb_4844_002.jpg
- afbeelding 10 Damien Hirst, *Charity*, 2002-2003 (hoogte ca. 7 meter, beschilderd brons)
https://farm8.static.flickr.com/7820/33724905488_50f6b48cc7.jpg
- afbeelding 11 Damien Hirst, *Charity*, 2002-2003 (hoogte ca. 7 meter, beschilderd brons)
https://farm66.static.flickr.com/65535/48518309327_bc816ca1bb.jpg
- afbeelding 12 Britse collectebus (in de vorm van een beeld van een gehandicapt kind) uit de jaren zestig en zeventig, bedoeld voor het inzamelen van geld voor het fonds voor de hulp aan spastische kinderen. In het beertje zit een gleuf om geld in te doen, aan de achterzijde is een deurtje met slot, om de giften eruit te kunnen halen.
<https://i.pinimg.com/originals/7c/e3/95/7ce395c01caba0671d27d51a161d987f.jpg>
- tekst 3 Bianca M. du Mortier, 'Features of Fashion in the Netherlands in the Seventeenth Century', in *Netherlandish Fashion in the Seventeenth Century*, 2012

Blok 2

- afbeelding 1 Ernst Ludwig Kirchner, *Dodendans van Mary Wigman*, 1926-1928, ca. 66 cm x 45 cm
https://www.kunsthalle-bielefeld.de/wp-content/uploads/2016/12/Kirchner-Totentanz-der-Mary-Wigman_1.jpg
- afbeelding 2 Mary Wigman, *Totentanz* (Dodendans), 1926
<https://www.kulturseiten-os.de/wordpress/wp-content/uploads/2016/09/danse-macabre.jpg>
- filmfragment 1 Mary Wigman, *Pastorale*, 1929
<https://www.youtube.com/watch?v=37sEaUhFzpl>
- filmfragment 2 Martha Graham, *Heretic* (Ketter), 1929.
<https://www.youtube.com/watch?v=iaoBLxSEIJE>

Blok 3

- afbeelding 1 The Clash (cover), ontwerp Roslaw Szaybo, 1977
<https://pbs.twimg.com/media/ESh-Wk8XkAErTRm.jpg>
- afbeelding 2 Pussy Riot
<https://jpmimg.com.br/uploads/2019/01/Pussy-Riot-Day-for-Night-fest-2017-billboard-1548.jpg>
- afbeelding 3 demonstranten, verkleed als Pussy Riot-leden bij een ondersteuningsactie
https://cdn.prod.www.spiegel.de/images/6ac9134c-0001-0004-0000-000000523315_w1528_r1.4814814814814814_fpx66.14_fpy49.98.jpg
- filmfragment 1 John Lennon en Yoko Ono, *Imagine* (Stel je voor), 1971
<https://www.youtube.com/watch?v=YkgkThdzX-8>
- filmfragment 2 een optreden van Pussy Riot uit 2012
<https://www.youtube.com/watch?v=grEBLskpDWQ>
- geluidsfragm. 1 Bob Dylan, *Masters of War* (Heren van de oorlog), 1963
https://www.youtube.com/watch?v=JEmI_FT4YHU
- geluidsfragm. 2 The Clash, *Hate And War* (Haat en oorlog), 1977
<https://www.youtube.com/watch?v=ArL94OjZSAU>

Blok 4

- afbeelding 1 cover van een strip over Superman, 1938
[https://images.nrc.nl/gXoITwQeM9M0E4clyaAM-kp_Y_I=/1280x/filters:no_upscale\(\)/s3/static.nrc.nl/images/striped/2508vpactio.jpg](https://images.nrc.nl/gXoITwQeM9M0E4clyaAM-kp_Y_I=/1280x/filters:no_upscale()/s3/static.nrc.nl/images/striped/2508vpactio.jpg)
- afbeelding 2 Captain America
<https://www.paneacquaculture.net/wp-content/uploads/2019/06/152421566-c9231d0d-15bc-4bde-811f-89e2e479c749.jpg>
- afbeelding 3 een bladzijde uit een superheldenstrip over Superman uit de jaren 60
https://4.bp.blogspot.com/-wb7va6Ojc5M/WqWaV2iBTkI/AAAAAAAAADuA/w171fZ1QKzkxIcgR1oWm_ov3TzzCjqFjgCLcBGAs/s640/a__radiofun_superman2.jpg
- afbeelding 4 cover van Marvels *Fantastic Four*, 1966
https://cambriancomics.files.wordpress.com/2015/08/fantastic_four_vol_1_52_varianta.jpg
- afbeelding 5 een deel van een bladzijde uit een strip over The Black Panther van 2016
<https://i1.wp.com/www.comicsbeat.com/wp-content/uploads/2016/03/BP5.jpg?resize=696%2C1056>
- afbeelding 6 Acteur Chadwick Boseman (T'Challa uit *Black Panther*) op de cover van het Amerikaanse tijdschrift *TIME-Magazine* uit 2018
<https://i.pinimg.com/originals/e4/91/27/e491274f82b436ef464bb780cd02a585.jpg>
- afbeelding 7 Dulce Pinzón, *Superman*, 2006
Noe Reyes komt uit Puebla, een stad in Mexico. Hij werkt als een boodschappenjongen in Brooklyn New York. Hij stuurt 500 dollar per week.
<https://www.reporteindigo.com/wp-content/uploads/2020/08/014Superman.jpg>
- afbeelding 8 Dulce Pinzón, *Catwoman*, 2006
Minerva Valencia komt uit Puebla, een stad in Mexico. Zij werkt als een kinderoppas in New York. Zij stuurt 400 dollar per week.
<https://content.shopback.com/ph/wp-content/uploads/2015/08/Everyday-Superheroes.jpg>
- afbeelding 9 Superbarrio Gomez
https://lh3.googleusercontent.com/proxy/pTLQL6TlYrZ8dZV6dLpFD82hB9sRU-6VxN3YQoimVHiiGhByyua5wPWfpw1Vauo9_jt57oXuZQTvEbzeF8WsGvkWcL0nCmBpIUS_y0foTGHZcYGzg-Eu_dluhXjVgT36jAGkq2-JcGC3LPP7jhrCVgqOzyi9QWY43Bc
https://nl.wikipedia.org/wiki/Superbarrio#/media/Bestand:Super_Barrio_290706.jpg
<https://journals.openedition.org/communication/docannexe/image/4926/img-3.jpg>
- filmfragment 1 Elmer Clifton en John English, *Captain America*, 1944
<https://www.youtube.com/watch?v=yz7Y1VwolvU>
- filmfragment 2 Ryan Coogler, *Black Panther*, 2018
<https://www.youtube.com/watch?v=gVpWZCSqQEA>
- filmfragment 3 Ryan Coogler, *Black Panther*, 2018
<https://www.youtube.com/watch?edufilter=NULL&v=V0OGG-FLPU0>
- filmfragment 4 Ryan Coogler, *Black Panther*, 2018
<https://www.youtube.com/watch?v=ulcbLwL-u8Y>